

Комаринська Юлія Борисівна,
професор кафедри криміналістики та
судової медицини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

ТАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДОПИТУ ДІТЕЙ, ПОТЕРПІЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Діти віддають перевагу короткостроковим вигодам, а не довгостроковим наслідкам, і особливо схильні виконувати прохання авторитетів, таких як поліція. У підлітковому віці частина мозку, яка прагне винагороди, дуже активна, тоді як лобова частка, яка керує прийнятим зваженими рішеннями, все ще розвивається [1].

Перед початком інтерв'ю або допиту дитини необхідно зібрати наявну інформацію: сімейний стан: батьки, законний опікун або особа, відповідальна за дитину; встановити (за можливості) точний вік дитини; розумові здібності, включаючи навчальні та/або емоційні порушення; рівень освіти; визначити мову, яку розуміє та якою розмовляє дитина; з'ясувати факти попередніх контактів з правоохоронними органами та офіційні записи про такі контакти.

1. Створити план допиту. Складаючи план необхідним є розроблення стратегії встановлення психологічного контакту: з чого і яким тоном розпочинати спілкування, визначити питання та можливі відповіді на них, відповідно до віку дитини. Допомогти в цьому може: аналіз (за наявності) попереднього досвіду неповнолітнього з поліцією (як дитина реагувала на поліцію, як поводитися і відповідала на питання); встановлення зрілості та розвитку дитини; беручи за основу серйозність кримінального правопорушення, яке розслідується, та важливість і необхідність отриманої від дитини інформації [2].

2. Визначити відповідне місце та обстановку для інтерв'ю або допиту на основі отриманих факторів та інших обставин, пов'язаних із кримінальним правопорушенням. Загально прийнятими є методики допиту дитини такі як «Зелена кімната» [3] та «Банухуст» [4]. В залежності від процесуального становища та ступені травматизації дитини обирається методика. Методика «Зелена кімната» - фокусує увагу на безпечному та дружньому до дитини місці для проведення допиту та мінімізації травматизації,

тоді як модель «Барнахус» забезпечує комплексний, міждисциплінарний підхід, інтегруючи медичну, психологічну та правоохоронну складові під одним дахом, що дозволяє одночасно захистити права дитини та зібрати надійні докази для судового провадження.

3. За можливості, запишіть інтерв'ю/допит на аудіо- та відеоносії.

4. Обмежити кількість осіб, присутніх на інтерв'ю/допиті, до мінімально необхідної.

5. Безпосередній допит неповнолітніх повинен відбуватися без затримання. Слід завжди пам'ятати, що допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться за обов'язковою присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності лікаря. Тому, враховуючи специфіку механізму вчинення домашнього насильства, слідчий повинен обґрунтовано визначити особу, яка буде супроводжувати дитину під час допиту.

Офіцери повинні пристосовувати свої питання до віку дитини, рівня його розвитку, освіти, розумових здібностей та іншої інформації, отриманої під час підготовчого етапу.

Слід дотримуватися наступних рекомендацій відповідно до цих факторів:

1. Уникати використання поліцейської або юридичної термінології, ділового тону, що демонструє досвід та професіоналізм.

2. Використовувати імена та назви місць замість займенників. Наприклад: *«Чим твоя мати Марія тебе біла?»*, *«З татом ви гуляли у парку «Слави?»*.

3. Використовувати короткі, прості слова та речення. Уникати питань з декількома частинами.

4. Пов'язувати часові події з конкретними подіями в житті неповнолітнього. Наприклад: *«З тобою говорив дядько Саша коли святкували Різдво?»*.

5. Уникати питань з відповіддю «так/ні», натомість використовувати питання, які стимулюють оповідь

6. Уникати наводячих питань та тонкого примусу. Наприклад: *«Тобі слід розказати правду про діда, інакше він знову може тобі зашкодити»*

7. Не робити обіцянок чи погроз. Лише надати повне роз'яснення процесу допиту.

8. Уникати завершення речень неповнолітнього. Тобто не закінчуйте речення замість нього. Дочекайтеся коли дитина сама сформулює думку.

9. Не переходити вперед у розмові. Перевіряти відповіді, ставлячи питання, які отримують ту саму інформацію іншим способом.

10. Використовуйте слова та вирази, що підкреслюють позитивні якості дитини, що мотивують говорити правду.

11. Опитування має бути обмежене за часом, однак перед наступними питаннями повинні надаватися розумні перерви.

12. За можливості слід бути у цивільному одязі і не демонструвати зброю.

13. Слід перебувати на рівні неповнолітнього; сидіти поруч із ним, а не за столом або стоячи над ним.

14. Почніть з представлення всіх учасників за прізвищем та ім'ям і пояснення мети допиту. Звертайтеся до дитини по імені.

15. Проявляйте емпатію до дитини. Емпатія полягає у розумінні почуттів дитини з подальшою допомогою їй у тому, аби впоратися з тривогою та страхом, пов'язаними із раніше пережитим негативним досвідом, про який вона розповідає, а також зі стресом та негативними почуттями, викликаними самою ситуацією допиту/опитування. Складові емпатії: розуміння того, що відчуває дитина під час розповіді про випадок насильства або про іншу стресову ситуацію; розуміння емоції, з якою дитина подає важливу для неї інформацію; розуміння потреб дитини.

16. Необхідно встановити, чи дитина може відрізнити правду від обману, як вона розуміє частини тіла (якщо злочин пов'язаний із сексуальним або фізичним насильством щодо дитини), чи розрізняє кольори... Запитати дитину, чим відрізняється правда від неправди та попросити її говорити правду під час розмови.

17. Важливо сказати дитині, що вона має право не відповідати на запитання. Якщо це неповнолітня особа – повідомити дитині про обов'язок говорити правду, враховуючи її вікові особливості.

18. Переконайте дитину, що вона партнер у розмові і що все, розказане нею, є важливим.

19. Підтримуйте відповідний зоровий контакт без надмірного чи безперервного спостереження за дитиною.

20. Переривайте розповідь дитини лише тоді, коли це вкрай необхідно. Перепитуйте дитину, якщо не зрозумієте її висловлювань.

21. Якщо дитина довгий час не відповідатиме на запитання, спробуйте сформулювати його інакше. Гідно оцініть зусилля дитини, яка дає показання, але не хвалить за конкретні відповіді, не обіцяйте винагороди та взагалі не давайте обіцянок (на кшталт, «ми його обов'язково покараємо»).

22. Якщо є потреба, скажіть дитині, що ви усвідомлюєте її занепокоєння, і підкресліть небезпідставність її почуття.

23. Не порушуйте фізичного простору дитини та залишайтеся на відстані, що дитина сприйматиме як безпечну.

24. Не підганяйте дитину, дайте їй час на обдумування відповіді, не оцінюйте дитину та її висловлювання. Не реагуйте здивуванням на висловлювання дитини, навіть якщо вони вас шокують.

25. Не коментуйте описаних дитиною ситуацій відповідно до уявлень дорослих.

26. Не спонукайте дитину до відповіді, говорячи, що вона повинна щось знати чи пам'ятати. Не питайте у скривдженій дитини, чи повинен бути покараним злочинець і яким чином, не оцінюйте близьких дитині осіб.

27. Не впадайте в паніку, якщо дитина виражає негативні емоції, однак не кажіть: «не плач», «не нервуй» (владняйте ситуацію словами підтримки: «все гаразд», «заспокойся», «все позаду»).

Пам'ятайте, що дитина розказує про події, що сталися не вперше, тому показання можуть бути відмінними від тих; які дитина давала раніше; дитина могла проходити курс психологічної реабілітації, що також могло вплинути на сліди її пам'яті про події.

Важливо спостерігати за невербальними реакціями дитини, звертати увагу на те, про що вона розповідає вільно, а на що реагує уповільненням, напруженою, тривогою.

Якщо дитині важко говорити про те, що сталося, буде доречним запропонувати їй намалювати, написати, показати на іграшці ... все те, про що вона могла би сказати.

Під час постановки запитань важливо розуміти, що коли дитині задають значуще питання, її мовлення або уповільнюється, або стає надмірно деталізованим – так дитина намагається відтягти момент розповіді про сам факт насильства,

який сприймається мозком як загроза, котру дитина знову переживає у своїх спогадах. Важливо в цей момент не заважати дитині, а дати їй можливість говорити за потребами – або уповільнитися, або говорити безупинно.

Діти, які стали свідками або потерпілими від кримінальних правопорушень, в тому числі і домашнього насильства, стикаються з багатьма перешкодами у розкритті та повідомленні про те, що з ними трапилося. Більшість дітей не лише не розповідають про насильство у дитинстві, а й тоді коли вони вже досягли повноліття мовчать про травматичний досвід. Вплив травми також може призвести до того, що діти сумніваються у власних переживаннях у підлітковому віці. Багато дітей просто не повідомляють про це, бо вони не впевнені, що будуть вжиті якісь заходи, і що відносно них знову не буде вчинене насильство [5]. У переважній більшості таке насильство триває роками, а відповідно страх та невпевненість у підлітковому віці породжує ще більшу невпевненість та небажання розповідати комусь свою історію .

Тому під час допиту неповнолітньої особи важливо розуміти ці бар'єри, щоб усунути їх. Часто неповнолітні на прохання розповісти поліцейському про насильство – відповідають: «Повідомити про це – і який сенс? До чого я дійду? На мою думку, це просто марна трата часу, бо нічого не трапляється. Для чого комусь проходити через це?».

Неприпустимо ставитися до неповнолітнього як до малолітньої дитини, змушуючи її почуватися що її проблеми нереальні, чи що, і насправді цього не було таким значущим чи навіть кримінальним.

Список використаних джерел

1. Access to Counsel – The Gault Center. *The Gault Center – Promoting justice for all youth*. URL: <https://jlc.org/issues/access-counsel>

2. Juvenile Interview and Interrogation. *International Association of Chiefs of Police*. URL: <https://www.theiacp.org/resources/policyprotocol/juvenile-interview-and-interrogation>

3. Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ, 2021. 48 с. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/16976/file/Green%20Room%20Methodology%20for%20Police%20Officers.pdf>

4. Модель «Барнахус»: загальна характеристика і впровадження в Україні. UNICEF. *UNICEF, for every child*. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/documents/model-barnahus-implementation-ukraine>

5. Homepage | Children's Commissioner for England. *Children's Commissioner for England*. URL: <https://www.childrenscommissioner.gov.uk/>.

Корзун Андрій Сергійович,

старший слідчий в особливо важливих справах управління документування злочинів, учинених в умовах збройного конфлікту Головного слідчого управління Національної поліції України, доктор філософії права

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОКУМЕНТУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Повномасштабне вторгнення російської федерації проти України супроводжується систематичними порушеннями міжнародного гуманітарного права. Напади на цивільні об'єкти, насильство проти цивільного населення, примусові роботи, розграбування культурних та історичних цінностей, застосування заборонених засобів і методів ведення війни – ці та інші діяння складають реальний зміст воєнних злочинів, які щоденно фіксуються на території України. Відповідальність за них передбачена статтею 438 КК України [1].

Криміналістичне забезпечення розслідування воєнних злочинів є системою наукових, організаційних і технічних заходів, спрямованих на своєчасне виявлення, фіксацію, дослідження та процесуальне закріплення доказів, що підтверджують факти порушення законів і звичаїв війни [2]. Ці злочини вирізняються масовістю, прихованим характером, значним обсягом завданих руйнувань і складнощами доступу до місця їх учинення, що вимагає адаптації криміналістичних підходів і впровадження спеціальних технологій збирання доказів.

По-перше, криміналістичне забезпечення вимагає спеціальної організації огляду місця події на деокупованих територіях, оскільки такі локації можуть бути замінованими,